

List na zakończenie roku do byłych więźniów, potomków osób prześladowanych i przyjaciół Miejsca Pamięci

Szanowni Państwo, drodzy Przyjaciele,

Po raz pierwszy ten przegląd wydarzeń i działań Fundacji w 2022 roku nie wyszedł spod pióra wieloletniego dyrektora Miejsca Pamięci i Przewodniczącego Zarządu Fundacji prof. dr Detlefa Garbe. Przejęcie tego stanowiska, po jego uroczystym przejściu na emeryturę w dniu 30 czerwca 2022 roku, to dla mnie wielki zaszczyt.

W 2022 doświadczyliśmy punktu zwrotnego: z dniem 24 lutego agresja Rosji na Ukrainę postawiła nas przed wielkimi wyzwaniami: Jak zareagujemy jako instytucje pamięci i kultury w obliczu katastrofy, rozgrywającej się zaledwie kilkaset kilometrów na wschód od nas? Skutki wojny wpływają przecież również na naszą pracę. Staramy się pomóc, np. informując podczas wykładów online o sytuacji byłych więźniów obozu koncentracyjnego Neuengamme i wspierając ich krewnych. Programy stypendialne umożliwiają nam współpracę z czterema ukraińskimi kolegami: wraz z pracownikami naszego archiwum pracują oni nad zasobami archiwalnymi dotyczącymi Europy Wschodniej. Ponadto we współpracy z przebywającą na emigracji pracowniczką Memorial International w Moskwie przygotowaliśmy wystawę „Więcej niż zwykła uprzejmość. Prezenty od gości przybyłych w ramach hamburskiego programu wizyt dla byłych robotników przymusowych”.

Po dwuletniej przerwie spowodowanej pandemią uroczystości z okazji 77. rocznicy wyzwolenia mogły znów odbyć się tu na miejscu w Neuengamme i w Neustadt w Zatoce Lubeckiej. Przybyło do nas wielu członków stowarzyszeń zrzeszonych w Amicale Internationale de Neuengamme (AIN) wraz z osobami towarzyszącymi. Bardzo wzruszający był również moment zainstalowania tabliczek upamiętniających byłych więźniów obozu koncentracyjnego Neuengamme, w otwartym przed kilkoma laty miejscu upamiętnienia „Ort der Verbundenheit”. Swoje pamiątkowe plakaty przygotowało ponad czterdziestu krewnych. Jesteśmy również wdzięczni za możliwość spotkania ze świadkami historii Ditą Kraus, Helgą Melmed, Natanem Grossmannem i Marianne Wilke, z którymi mogliśmy prowadzić publiczne dyskusje.

8. Forum „Przyszłość Pamięci”, które zgromadziło międzynarodowych uczestników, pozwoliło nam spojrzeć na aktualny stan prac nad pamięcią i upamiętnieniem. Odbyło się ono w ramach przygotowań do dorocznej konferencji Amicale Internationale de Neuengamme (AIN) w dniach 16 i 17 listopada. Tematycznie oscylowało wokół historii więźniów z Francji i Belgii. Zaprezentowano na nim również partycypacyjny projekt edukacyjny „Otworzyć perspektywę – podzielić się historią”, którego realizacja zaplanowana była na lata 2021-2022, a który dotyczył pamięci o narodowym socjalizmie i II wojnie światowej w perspektywie historii rodzinnych osób pochodzących z Europy Wschodniej i Środkowo-Wschodniej. Nasze obrady zostały jednak przyćmione przez informację o uszkodzeniu pomnika ofiar z Meensel-Kiezegegem. Zdarzenie to przeraziło nas, ale też zachęciło do kontynuowania ze wszystkich sił działań na rzecz pamięci.

Po okresie wielokrotnego zamknięcia dla zwiedzających w czasie pandemii koronawirusa, od maja 2022 roku obserwujemy ponowny wzrost liczby odwiedzających, a nasze analogowe usługi edukacyjne znów mogą być w pełni wykorzystane. Mamy zatem nadzieję, że uda nam się pomyślnie przejść przez obecne trudne czasy kryzysu energetycznego i rosnącej inflacji. Dziękujemy naszym licznym sponsorom i sympatykom, którzy towarzyszą nam w tych trudnych chwilach.

W tym roku odbył się także międzynarodowy workcamp pod hasłem „Looking Back, Around and Ahead - 40 Years of International Workcamps”. Ponadto poszerzyliśmy naszą działalność na rzecz pamięci w przestrzeni cyfrowej: od stycznia 2022 roku Miejsce Pamięci Obozu Koncentracyjnego Neuengamme ma swój własny kanał, który jest częścią „Tiktok - Shoah Education and Commemoration Initiative”, która to została wyróżniona nagrodą im. Szymona Peresa. Zapraszamy do śledzenia naszych poczynań również w ten sposób: na [@neuengamme.memorial](https://www.instagram.com/neuengamme.memorial). Rozpoczęliśmy właśnie projekt cyfrowy, dzięki któremu młodzi ludzie mogą w innowacyjny sposób zapoznać się z historią Miejsca Pamięci przy Bullenhusener Damm.

W 2022 roku udało nam się doprowadzić do owocnego zakończenia kilku dużych projektów oraz zaingerować nowe: we wrześniu nasza Fundacja przejęła nadzór nad miejscem pamięci „Geschichtsort Stadthaus”. Staraliśmy się o to przez długi czas. Obecnie przygotowujemy zaplanowane na rok 2023 ponowne otwarcie tego rozbudowanego już miejsca pamięci, zlokalizowanego w śródmieściu, gdzie obok istniejącej już ekspozycji prezentowane będą także mniejsze wystawy specjalne, odbywać się będą spotkania, a także prowadzona będzie działalność edukacyjna z grupami oraz pielęgnowana współpraca z inicjatywami społeczeństwa obywatelskiego. I tak już 16 listopada uczestnicy multimedialnego projektu „#WaswillstDutun?” zaprezentowali swoją internetową wystawę dotyczącą różnych sposobów radzenia sobie z nazistowską przeszłością w rodzinach oraz związane z nią materiały edukacyjne.

W dniu 30 października br. w łotewskim Muzeum Okupacji w Rydze otwarta została wystawa „Śmierć jest zawsze wśród nas. Deportacje do Rygi i Holocaust na okupowanej przez Niemców Łotwie”. Wystawa ta będzie również prezentowana w hamburskim ratuszu na początku 2023 roku. Dużą zainteresowaniem cieszyła się natomiast wystawa „Pomiędzy przymusową opieką a obozem koncentracyjnym. Osoby ubogie i niedostosowane w narodowosocjalistycznym Hamburgu”, której prezentacja została z powodu pandemii przełożona ze stycznia na czerwiec/lipiec. Wystawie towarzyszyły rozmowy z potomkami ofiar oraz bogaty program tematyczny.

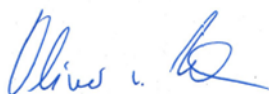
Udało nam się również zrealizować kilka projektów wydawniczych: dwa katalogi dokumentują dwie wspomniane wyżej wystawy; we współpracy z grupą badawczą z Uniwersytetu w Hamburgu wydana została broszura „Das Lagerhaus G am Dessauer Ufer”; ponadto ukazał się trzeci tom serii „Beiträge zur Geschichte der nationalsozialistischen Verfolgung” („Artykuły o

historii prześladowań w czasach narodowego socjalizmu") poświęcony tematowi „Prześladowani przez nazistów po wyzwoleniu” oraz książka „Kobieta-elektryk. Historia życia i ocalenia czeskiej Żydówki 1933 do 1945” autorstwa Franci Rabinek Epstein. Natomiast w ramach serii „Neuengammer Kolloquien” w 2022 roku ukazały się trzy pozycje: antologia „Dokumentacja i przedstawienie deportacji” o planowanym Centrum Dokumentacji Hannoverscher Bahnhof, antologia „Nauka poprzez odkrycia. Miejsca pamięci o zbrodniach narodowego socjalizmu”, a także podwójna biografia o strażniku Walterze Filsingerze i więźniu obozu koncentracyjnego Neuengamme Fritzu Bringmannie pod tytułem „Bez sprawiedliwości”.

W związku z tym, że byliśmy zmuszeni znaleźć nową lokalizację dla przyszłego Centrum Dokumentacyjnego przy Hannoverscher Bahnhof i tym samym przesunąć datę jego otwarcia na rok 2026, zainicjowaliśmy w tym historycznym miejscu program tzw. tymczasowych „interwencji”: Można tam było obejrzeć wystawę fotograficzną „Deportowani w nieznane”, poświęconą kierunkom deportacji w czasach reżimu narodowosocjalistycznego oraz wystawę „(Ostatnie) znaki życia” z pocztówkami z miejsc deportowania.

W tym roku musieliśmy niestety pożegnać wielu byłych więźniów, tak przecież bliskich naszemu sercu. Pragnę w tym miejscu uczcić pamięć: dr Hansa Gaertnera, Teresy Stiland, Rogera Cassagne, Erny Mayer, Margot Heumann, Kamili Sieglovej, Liselotte Ivry, Pierre'a Vignesa, Pauli Schemiavitz, Arona Grossa i niedawno zmarłego Hédi Frieda. Bardzo brakuje towarzyszącym nam w naszych działaniach Ursuli Suhling, dr Detleva Landgrebe i Petry Vollmer.

W imieniu wszystkich pracowników życzę Państwu zdrowego i bezpiecznego wkroczenia w Nowy Rok 2023, oraz tego, abyśmy ten rok mogli przeżyć w pokoju!

dr Oliver von Wrochem,
Przewodniczący Zarządu Fundacji i Dyrektor Miejsca Pamięci Obozu Koncentracyjnego
Neuengamme

Hamburg, grudzień 2022 r.